

ความเป็นมาของปัญหา

ประเทศไทยนับตั้งแต่ครั้งโบราณกาลมาเป็นที่รวมศิลปวัฒนธรรมของหลายชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในค่านสถาปัตยกรรมแล้ว จะเห็นได้ว่าในประเทศไทยมีทั้งแบบขอม ลังกา พม่า อินเดีย จีน และฝรั่ง ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่า ประเทศไทยได้อยู่ใกล้ หรือมีสัมพันธ์ไมตรีกับชาติต่าง ๆ เมื่อเห็นศิลปวัฒนธรรมของชาติใดก็ และสามารถนำมาคัดแปลงและปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของคนไทยได้ ก็รับมาแก้ไข หรือทำให้มีขึ้นดังที่ได้เห็นกันอยู่ทั่วไป

ประเทศไทยได้เริ่มติดต่อกับชาวตะวันตกหรือฝรั่ง เป็นครั้งแรกเมื่อปีพ.ศ. 2054 ในรัชสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 แห่งกรุงศรีอยุธยา ซึ่งชาวโปรตุเกสเป็นชาวตะวันตก ชาติแรกที่ได้เดินทางเข้ามาสู่เมืองไทย ต่อจากนั้นอีกประมาณหนึ่งร้อยปีเศษ ชาวตะวันตก ชาติอื่น ๆ ก็ได้เข้ามาสู่กรุงสยามตามลำดับ เช่น ชาวฮอลันดาเข้ามาเมื่อ พ.ศ. 2147 ชาวอังกฤษเข้ามาเมื่อ พ.ศ. 2155 ชาวเดนมาร์กเข้ามาใน พ.ศ. 2164 และชาวฝรั่งเศส เข้ามาใน พ.ศ. 2202 เป็นต้น ชาวยุโรปชาติต่าง ๆ ที่เข้ามาเมืองไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยาในระยะต่าง ๆ ดังกล่าวนี้ มีวัตถุประสงค์แตกต่างกัน 3 ประการ คือ ประการแรก เพื่อติดต่อทำการค้าขาย ประการที่สองเพื่อขยายอิทธิพลทางการเมืองและแสวงหาอาณานิคม ประการที่สามเพื่อเผยแพร่คริสต์ศาสนา ชาวยุโรปที่มานี้ไม่ว่าเขาจะมีวัตถุประสงค์อย่างหนึ่งอย่างใดที่กล่าวนี้ก็ตาม สิ่งที่เขาจะต้องนำเข้ามาด้วยโดยตั้งใจหรือไม่นั้นก็คือ ศิลปะและวัฒนธรรมของชาติของเขา ปรากฏว่าในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ฯ ชาติฝรั่งเศสได้นำเอาความรู้ ศิลปะ และวัฒนธรรมเข้ามาเผยแพร่จนทำให้บ้านเมืองเจริญรุ่งเรือง ที่สุดกว่าสมัยใด ๆ ของกรุงศรีอยุธยา สถาปัตยกรรมแบบตะวันตกก็ได้เข้ามาเผยแพร่อิทธิพล

อย่างกว้างขวาง และนับเป็นครั้งแรกที่งานสถาปัตยกรรมในประเทศไทยได้รับอิทธิพลสถาปัตยกรรมตะวันตกอย่างเห็นได้ชัด หลังจากรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ฯ จนถึงกรุงศรีอยุธยาได้ถูกทำลายลง อิทธิพลสถาปัตยกรรมตะวันตกก็ได้ซบงกชลงเป็นเวลา รวมหนึ่งศตวรรษครึ่ง จนกระทั่งถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว อิทธิพลสถาปัตยกรรมตะวันตกจึงได้เริ่มปรากฏขึ้นอย่างลาง ๆ และได้ปรากฏชัดยิ่งขึ้นทุกขณะนับตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ในปัจจุบันนี้เราแทบจะกล่าวได้ว่าอิทธิพลของสถาปัตยกรรมตะวันตกได้เข้ามาครอบคลุมนงานสถาปัตยกรรมในประเทศไทยเกือบสิ้นเชิง คงเหลืออยู่บ้างก็แต่เพียงส่วนน้อยมากในท้องที่ที่วัฒนธรรมตะวันตกยังแพร่เข้าไปไม่ถึง

การศึกษาเอกสารอื่นที่เกี่ยวข้อง (Review of related literature)

ในการเขียนวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ ผู้เขียนได้พยายามค้นหาเอกสารที่ผู้อ่านอาจจะทำการศึกษารื่องนี้มากอนแล้วทั้งในภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ แต่ก็ได้พบว่ายังไม่มีผู้ใดทำการศึกษาค้นคว้าเรื่องนี้เลยแม้แต่เพียงบางส่วน ฉะนั้นวิทยานิพนธ์เรื่องนี้จึงนับได้ว่าเป็นเรื่องที่ศึกษาชิ้นใหม่ ที่ผู้เขียนจะต้องรวบรวมข้อมูลข่าวสาร (data and information) ควบตัวเอง และวิเคราะห์ (analysis) ควบแนวความคิดของตัวเอง เพื่อค้นคว้าหาเหตุผลนำมาทำความเข้าใจต่อข้อเสนอหรือสมมติฐาน (hypothesis) ที่ได้ตั้งไว้

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า (Purpose of the study)

ความมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ของการศึกษาค้นคว้าสามารถจำแนกเป็นหัวข้อย่อยได้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาถึง เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศตะวันตก ในแต่ละสมัย โดยเน้นในเรื่องการตั้งหลักแหล่งของชาวตะวันตกและงานด้านการก่อสร้างของชาวตะวันตกในประเทศไทย หรือเน้นในเรื่องเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่มีผลต่องานสถาปัตยกรรม ทั้งนี้เพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาขั้นต่อไปถึงอิทธิพลของสถาปัตยกรรมตะวันตกที่แพร่เข้ามาในประเทศไทย

2. เพื่อศึกษาถึงการขยายตัวของกรุงเทพฯ อันเนื่องมาจากการรับอารยธรรมตะวันตก นับตั้งแต่รัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา ทั้งนี้เพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาขั้นต่อไปถึงอิทธิพลของสถาปัตยกรรมตะวันตกที่แพร่เข้ามาในประเทศไทย

3. เพื่อศึกษาถึง เรื่องราวและรายละเอียดของงานสถาปัตยกรรมเด่น ๆ บางชิ้นที่ได้รับอิทธิพลของสถาปัตยกรรมตะวันตกในแต่ละสมัย ทั้งนี้เพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาขั้นต่อไปถึงอิทธิพลของสถาปัตยกรรมตะวันตกที่แพร่เข้ามาในประเทศไทยอีกเช่นกัน

4. เพื่อศึกษาถึงอิทธิพลของสถาปัตยกรรมตะวันตกที่แพร่เข้ามาในประเทศไทยในแต่ละสมัย ซึ่งอิทธิพลนี้จะมีต่อ

1.1 อาคารสถาปัตยกรรม เช่น ในแง่รูปโฉม ในแง่วิธีการก่อสร้าง และวัสดุก่อสร้างในแง่สนองประโยชน์ใช้สอย ในแง่ความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ฯลฯ

1.2 ผู้สร้างสรรค์อาคารสถาปัตยกรรม

1.3 ผู้ใช้ประโยชน์อาคารสถาปัตยกรรม

1.4 สไตล์ของสถาปัตยกรรมในประเทศไทยในแต่ละสมัย

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า (Scope of the study)

ในการศึกษาอิทธิพลของสถาปัตยกรรมตะวันตกที่มีต่ออาคารสถาปัตยกรรมในประเทศไทย ผู้เขียนได้วางขอบเขตไว้ดังนี้

1. จะศึกษาภายในช่วงเวลา ตั้งแต่ พ.ศ. 2208 (ค.ศ. 1665) อันเป็นที่สมเด็จजनารายณา โปรคา ให้บาทหลวงฝรั่งเศส และอิตาเลียนบูรณะเมืองลพบุรีขึ้นเป็นราชธานีที่สอง ไปจนถึง พ.ศ. 2475 (ค.ศ. 1932) อันเป็นที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นเวลารวมทั้งสิ้น 267 ปี

2. จะศึกษาเฉพาะอิทธิพลของสถาปัตยกรรมของชาวตะวันตกที่แพร่เข้ามาในประเทศไทยในช่วงเวลาดังกล่าวในข้อ 1

3. จะศึกษาตัวอย่างของงานสถาปัตยกรรมที่ได้รับอิทธิพลของสถาปัตยกรรมตะวันตก ที่ส่วนใหญ่มีอยู่ในกรุงเทพฯ และส่วนน้อยมีอยู่ตามหัวเมืองต่าง ๆ ในประเทศไทย เพื่อนำตัวอย่างเหล่านี้มาศึกษาคุณค่า

ประโยชน์ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้านี้ (Contribution of the study)

ความสำคัญหรือประโยชน์ที่จะได้รับจากการศึกษาค้นคว้านี้ มีดังนี้

1. ประโยชน์ทางด้านการศึกษาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมในประเทศไทย คาดว่าวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ คงจะใช้เป็นประโยชน์เพื่อศึกษาถึงภูมิหลัง (background) ของสถาปัตยกรรมในประเทศไทยในปัจจุบัน

2. ประโยชน์ในการศึกษาเพื่อที่จะวางแนวความคิด (concept) ในการประกอบงานสถาปัตยกรรมในประเทศไทยในปัจจุบันและในอนาคตอันไกล

3. ประโยชน์ที่จะนำไปใช้เป็นหลักฐานอ้างอิงในการศึกษาเปรียบเทียบศิลปะและสถาปัตยกรรมของประเทศเพื่อนบ้านในระยะเวลาร่วมสมัยเดียวกัน

วิธีการศึกษาค้นคว้า (Method of study)

การศึกษาค้นคว้าเพื่อเขียนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ได้ใช้ทั้ง "การวิจัยจากเอกสารหรือห้องสมุด" (documentary or library research) "การศึกษาโดยการค้นคว้าประวัติ" (historical method) และ "การวิจัยสนาม" (field research)

หลักฐานต่าง ๆ ที่ผู้เขียนนำมาใช้ประกอบการศึกษาค้นคว้า ส่วนใหญ่จะเป็นเอกสารชั้นต้นหรือ เอกสารต้นร่าง (primary sources) ซึ่งสมบูรณ์ด้วยความแท้จริง (authenticity) เป็นต้นว่า งานศิลปะและวรรณกรรม ซากโบราณสถานและโบราณวัตถุต่าง ๆ รูปภาพ แผนที่ ประกาศของทางราชการ รายงานของทางราชการ ตำนานฉบับตัวเขียน จดหมายเหตุ บันทึกประจำวัน อักษรประวัติ จดหมายโต้ตอบ วารสาร และหนังสือพิมพ์เก่า ตลอดจนรายงานการค้นคว้าของผู้ทรงคุณวุฒิ แต่ในกรณีที่ยังเขียนไม่ สามารถหาเอกสารชั้นต้นเพื่อใช้เป็นหลักฐานได้ ก็ได้ใช้เอกสารชั้นที่สอง (secondary sources) ซึ่งได้ใช้เป็นส่วนน้อย เป็นต้นว่า เอกสารที่คัดลอก และเอกสารที่เขียนขึ้นโดยใช้ข้อคิดเห็นของผู้อื่น อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนได้พยายามอย่างยิ่งยวดที่จะให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เปรียบพร้อมด้วยความถูกต้องแน่นอน (accuracy) และคุณค่า (value) เท่าที่สามารถจะกระทำได้

นิยามของคำต่าง ๆ (Definitions)

ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้เขียนได้ให้นิยามของคำบางคำ โดยเฉพาะคำที่ปรากฏอยู่ในชื่อของวิทยานิพนธ์ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจและติดตามการศึกษาค้นคว้าได้โดยสะดวก คำที่ได้กำหนดนิยามไว้ มีดังต่อไปนี้

1. "อิทธิพล" (influence) หมายถึง อำนาจที่ก่อให้เกิดสิ่งหนึ่งสิ่งใด

2. "สถาปัตยกรรม" (architecture) หมายถึง ศิลปะและวิทยาศาสตร์แห่งการก่อสร้าง
3. "ชาวตะวันตก" (western people) หมายถึง ชนชาติผิวขาวที่อยู่ในทวีปยุโรปและอเมริกา คนไทยมักจะนิยมเรียกกันอย่างสามัญว่า "ฝรั่ง"
4. "สถาปัตยกรรมตะวันตก" (western architecture) หมายถึง ศิลปะและวิทยาศาสตร์แห่งการก่อสร้างของชนชาติผิวขาวที่อยู่ในทวีปยุโรปและอเมริกา
5. "อาคาร" (building) หมายถึง สิ่งก่อสร้างทั้งปวง
6. "อาคารสถาปัตยกรรม" (architectural building) หมายถึง สิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม
7. "แบบอย่าง" (style) ในทางศิลปะ หมายถึง แบบหรือวิธีที่ได้แสดงออกถึงลักษณะเฉพาะตัว (characteristic) ของศิลปิน หรือของสมัยแห่งศิลปะนั้น ๆ หรือ ของชนชาติผู้เป็นเจ้าของศิลปกรรมนั้น ๆ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย